

BROEDVOGELINVENTARISATIE VAN DE PALMERSWAARD TE RHENEN-1999

door leden van de KNNV-VOGELWERKGROEP WAGENINGEN

Verslag broedvogelinventarisatie door P.v.Klaveren.

Inleiding.

De Palmerswaard is een uiterwaardengebied ten westen van Rhenen. Het gebied wordt in het zuiden begrensd door de Nederrijn, in het noorden door de woonbebouwing van de Utrechtsestraatweg (steilrand) en ten oosten door de Veerweg. Het gebied heeft een oppervlakte van ca. 90 ha. en wordt voor een belangrijk deel agrarisch beheerd. Een gedeelte hiervan is in 1992 uitgegraven t.b.v. kleiwinning. Hierdoor zijn enkele plassen ontstaan. Tijdens het dit jaar gehouden onderzoek is in het westelijke deel van de uiterwaard klei afgegraven en zijn ook hier twee kleine- en twee grotere plassen ontstaan. Het terrein bestaat verder vooral uit ruigten, struweel, ooibos en riet. Ook staan er enkele groepjes opgaande wilgen en is er een forse bomengroep.

In 1975 is het gebied geïnventariseerd door ir. M.T. van den Bout te Rhenen.

De laatste inventarisatie van het hele gebied dateerde uit 1992 (J. Steenman en R.H. von Poppe). Er werden toen 36 soorten en 123 territoria geteld, voornamelijk in de steilrand. In de plassen en de uiterwaard zelf werden nauwelijks vogels waargenomen. J. Steenman sprak toen de verwachting uit dat de plassen de vogelstand ten goede zouden komen. Deze veronderstelling is uitgekomen. Doordat de natuur jarenlang ongestoord haar gang kon gaan is de natuurwaarde enorm toegenomen en de vogelstand sterk uitgebreid. In 1998 is het gebied rond de plassen geïnventariseerd, (zie Pennevluchten nr 2 - 1999) en nu dus het hele gebied.

Het onderzoek is uitgevoerd volgens het BMP van SOVON 1996.

De inventarisatie is uitgevoerd met medewerking van; J. Steenman (5x), H. Runhaar (1x), T.v. Koesveld (3x), R.v. Poppe (4x), P.v. Klaveren (7x).

Het weer was over het algemeen goed. De temperatuur was in de maanden maart, april, mei en juni iets hoger dan gemiddeld en er was redelijk veel zon en weinig regen.

Resultaat.

Het gebied is de laatste 25 jaar sterk veranderd. Van een vlak uiterwaardgebied is het een gevarieerd landschap geworden met **stroomdalgrasland, ooibos, riviermoeras, riet en ruigten**.

Door deze veranderingen is ook de vogelstand veranderd. In tegenstelling met eerdere tellingen zijn de water- en rietvogels nu goed vertegenwoordigd. Mede door de ontoegankelijkheid is het een rustig gebied. Hierdoor zijn enkele zeer zeldzame vogels tot broeden gekomen. In 1997 was de **Kwartelkoning** aanwezig. Helaas is er de volgende jaren geen vervolg op gekomen. De **Blauwborst** was in 1998 met 1 broedgevalesignaleerd; dit jaar waren er 3 broedgevallen. Ook de zeer zeldzame **Buidelmees** was dit jaar met 2 broedsels succesvol.

Dit jaar waren voor het eerst 4 paar **Oeverzwaluw** aanwezig. Door de hoge waterstand van de Rijn is er echter geen broedsel grootgebracht. Door het graafwerk, dat precies in het broedseizoen uitgevoerd werd, is wel enige verstoring opgetreden. Er zijn wat ruigten en bosjes weggeschoven waardoor de Kneu, Heggemus, Winterkoning en Merel een veer moesten laten. Door de graafwerkzaamheden zijn er echter ook weer enkele interessante plassen ontstaan, die, door de steile oevers mogelijkheden bieden voor de Oeverzwaluw en de **Ijsvogel** die in het najaar enkele weken te gast is geweest.

In tabel 1 is de vogelstand van het hele gebied weergegeven.

De vogelstand is in 25 jaar met ong. **55% toegenomen**, zowel de soorten als de territoria!

In 1975 waren er 29 soorten en 99 territoria. In 1999 waren er 48 soorten en 156 territoria.

In tabel 2 is de vogelstand rond de plassen weergegeven. (1998 en 1999)

Het biotoop blijkt zeer geschikt voor de Blauwborst en de Buidelmees. De Oeverzwaluw heeft eveneens goede vooruitzichten. Ook de Sprinkhaanzanger is een interessante nieuwkomer.

Buiten het broedseizoen wordt het gebied veelvuldig bezocht door fouragerende vogels. Er worden regelmatig grote aantallen van Kapmeeuw, Kolgans, Smient, Grauwegans, Meerkot, Zilvermeeuw en Stormmeeuw waargenomen. Het blijkt dus een zeer belangrijk rustgebied voor overwinteraars te zijn!

Hieronder de losse waarnemingen:

Bergeend: 2/4, 10/4, 24/4. Blauwborst: 3/4. Braamsluiper: 21/5. Buidelmees: 3/4 3ex., Dodaars: 28/8, Grauwegans: 13/2 20ex., 2/4 2ex., Havik: 24/4, Kievit: 13/2, 19/6 12ex., 14/8 230ex., 28/8 250ex., Kleine Bonte Specht: 19/6, Kleine zilver Reiger: 2/4, 21/8, Knobbelzwaan: 2/4 11ex., Kolgans: 13/2 250ex., Krakeend: 10/4, 14/8 2ex., Meerkot: 13/2 25ex., 2/4 8ex., Nijlgans: 13/2 6ex., 28/8 16ex., Oeverloper: 21/8, 28/8 3ex., Putter: 21/8 46ex., 28/8 20ex., Rietzanger: 10/4, 22/4, Slobeend: 21/8 2ex., Smient: 13/2 40ex., Sprinkhaanzanger: 3/4, Visarend: 20/9, Witgatte: 18/4 2ex., 14/8, 21/8 3ex., 28/8, Ijsvogel: 14/8, 21/8, 28/8.

Verder werden er hazen, konijnen en een vos aangetroffen, terwijl 3 à 4 reën een vaste plaats in de Palmerswaard hebben gevonden. In de nazomer is de Kleine Vuurvlinderesignaleerd.

Tabel 1; Totaallijst

Soortnaam		Aantal terr.		Soortnaam		Aantal terr.	
	1975	1992	1999		1975	1992	1999
Blauwborst	-	-	3	Kuifeend	-	3	4
Blauwe Reiger	-	-	1	Meerkoet	2	4	9
Boerenzwaluw	-	1	1	Merel	10	7	7
Boomkruiper	-	-	1	Nijlgans	-	-	2
Bosrietzanger	-	1	7	Oeverzwaluw	-	-	4
Buidelmees	-	-	2	Pimpelmees	2	3	4
Ekster	2	4	4	Putter	-	-	1
Fazant	-	-	3	Rietgors	-	-	5
Fitis	-	-	5	Ringmus	-	1	1
Fuut	-	-	2	Roodborst	1	3	3
Gekraagde Roodstaart	1	-	-	Slobeend	-	2	-
Glanskop	-	1	-	Spotvogel	2	-	-
Goudvink	-	1	-	Spreeuw	±10	±8	5
Graspieper	1	1	-	Sprinkhaanzanger	-	-	1
Grasmus	-	1	5	Staartmees	-	-	1
Groenling	2	2	1	Tjiftjaf	4	7	10
Grote Bonte Specht	1	-	-	Torenavalk	-	1	-
Grote Lijster	-	1	-	Tortelduif	1	-	-
Heggemus	6	6	4	Tuinfluit	-	1	3
Holenduif	-	1	1	Turkse Tortel	6	1	2
Houtduif	7	10	6	Veldleeuwerik	3	-	-
Huismus	10	8	2	Vink	1	2	2
Kauw	1	5	1	Vlaamse Gaai	-	-	1
Kievit	-	4	1	Waterhoen	1	-	1
Kleine Karekiet	-	-	4	Wilde Eend	-	4	7
Kleine Plevier	1	-	-	Winterkoning	8	7	6
Kneu	3	2	3	Witte Kwikstaart	1	2	2
Knobbelzwaan	-	-	2	Zanglijster	2	1	1
Koekoek	-	-	1	Zwartkop	3	4	6
Koolmees	6	6	5	Zwarte Kraai	1	2	3

Totaal soorten: 48**Totaal territoria: 156**

Tabel 2; rond de plassen

Soortnaam	Aantal terr.		Soortnaam	Aantal terr.	
	1998	1999		1998	1999
Blauwborst	1	3	Meerkoet	6	9
Blauwe Reiger	1	1	Merel	2	2
Boerenzwaluw	1	1	Nijlgans	2	2
Bosrietzanger	9	7	Oeverzwaluw	-	4
Buidelmees	1	2	Pimpelmees	2	1
Ekster	2	2	Rietgors	5	5
Fazant	2	3	Ringmus	2	1
Fitis	4	5	Spreeuw	2	2
Fuut	-	2	Tjiftjaf	7	6
Grasmus	8	5	Torenavalk	1	-
Groenling	1	1	Tortelduif	1	-
Heggemus	2	2	Tuinfluit	4	2
Houtduif	2	2	Vlaamse Gaai	1	-
Kievit	2	1	Waterhoen	-	1
Kleine Karekiet	6	4	Wilde Eend	5	7
Kneu	1	1	Winterkoning	2	1
Knobbelzwaan	1	2	Witte Kwikstaart	1	1
Koekoek	1	1	Zwartkop	3	3
Koolmees	3	3	Zwarte Kraai	2	1
Kuifeend	4	4			

Totaal soorten: 36

Totaal territoria: 99

Conclusie,

De Palmerswaard heeft zich rond de plassen ontwikkeld tot een spectaculair broedvogelgebied. Doordat de natuur zich enkele jaren ongestoord heeft kunnen ontwikkelen is de natuurwaarde van dit gebied enorm toegenomen.

Was dit gebied in 1992 nog kaal en leeg, nu zijn er enkele zeer zeldzame broedvogels gesignaleerd!

De deze zomer gegraven kleiputten zullen één geheel gaan vormen met het bestaande plassen-gebied. Dit biedt perspectief voor de natuur in de hele Palmerswaard.

Voor wat betreft de vogelsoorten zien we in 25 jaar wel een bepaalde trend die ook landelijk lijkt te zijn.

De Huisemus is behoorlijk afgenomen van 10 paar in 1975 tot 2 paar in 1999. De Tjiftjaf daarentegen gaat van 4 paar naar 10 paar. Dit heeft echter ook met het veranderende biotoop te maken. De Veldleeuwerik is geheel uit de uiterwaard verdwenen. Ook de Spreeuw neemt af terwijl de situatie voor deze soort niet is verslechterd.

Ontwikkeling,

De toekomstige ontwikkeling van de Palmerswaard is nog onzeker. De gemeente Rhenen heeft plannen om het hele gebied op de schop te zetten en een jachthaven, grote parkeerplaatsen, zandwinplas/surfvijver, schaatsbaan en visvijver te realiseren.

De nu spontaan ontsane natuur zal hierdoor geheel vernietigd worden, zodat van enige natuurwaarde geen sprake meer zal zijn. Daar, waar zich nu het meest geschikte biotoop voor o.a. de Blauwborst, Buidelmees en Sprinkhaanzanger bevindt, staat een zeer diepe zandwinplas geprojecteerd!

Om de zeer zeldzame vogelsoorten (volgens de Vogelrichtlijn intern•bedreigd) te beschermen zou men moeten streven naar een zo natuurlijk mogelijk beheer zodat de natuurwaarden die er nu al zijn , en zich nog steeds ontwikkelen, gehandhaaf kunnen worden.

Wel zal op zeer beperkte schaal ingegrepen moeten worden om dichtgroeien van het gebied tegen te gaan.

Men zou enkele (2-3) grote grazers in het gebied kunnen laten lopen. Ook zou men wat aan de grotere bomen moeten doen zodat het doorstromend vermogen van de rivier bij hoog water niet te veel wordt gehinderd. Een gedeelte zou tot knotwilg veranderd kunnen worden. (goed voor de Steenuil)

Om het gebied wat toegankelijker te maken voor natuurminnende recreanten zou een korte wandelroute (middels een soort graspad zoals in de Blauwe Kamer) een optie zijn. Op een gunstige plaats kan men een vogelkijkhut maken met een info-bord.

Met geringe kosten zou de Palmerswaard op de hierboven genoemde wijze een bijdrage kunnen leveren aan de op de natuur gerichte toerist en uiteraard aan de bevolking van de gemeente Rhenen. (zie bijv. de Blauwe Kamer)

Hopelijk kan dit gebied in zijn huidige vorm behouden worden, (zo mogelijk uitgebreid in het westelijke deel) en een belangrijke schakel blijven in het Noordoever-Nederrijn Project, op basis van de Europese Vogelrichtlijnen. Met dank aan de hierboven genoemde mede-inventaristoren.

Literatuur,

Broedvogelinventarisatie van de Palmerswaard 1992 door J. Steenman.

Broedvogelinventarisatie van de Palmerswaard 1998 door P.v.Klaveren